

*Udateret foto af teglværksarbejdere på Vindø Teglværk, der giver et indblik i en hverdag med slidsomt arbejde.
Venligst udlånt af Jan Romsgaard.*

Stinesminde og Vindø Teglværker

En svunden industri ved Mariager Fjord

I dag er der kun 12 teglværker tilbage i Danmark, men der har tidligere været mindst 3000 værker i Danmark. Teglværksproduktion var langt op i tid et relativt simpelt og meget mandskabskrævende erhverv, men en rivende teknologisk udvikling efter især 2. Verdenskrig kombineret med et svindende marked gjorde, at kun dem, der evnede at være på forkant med markedet og den teknologiske udvikling overlevede.

De mange teglværker lå ofte langs de danske fjorde, hvor de kunne udnytte undergrundens ler som råstof og fjorden som transportvej. Det var også tilfældet ved Mariager Fjord, hvor Vindø Teglværk, Stinesminde Teglværk og andre teglværker prægede lokalområdet og livet ved fjorden. De to førstnævnte er på hver sin måde eksempler på, hvordan det gik teglindustrien i Danmark fra midten af 1800-tallet og frem til i dag.

De blev begge etableret i begyndelsen af 1850'erne og var først ret simpelt drevet virksomheder, men senere blev de en del af industrialiseringen på egnen ved Mariager Fjord. De leverede begge sten til det moderne Danmark, der opstod i løbet af 1800-tallet, og som blandt andet betød moderne, murede boliger til den almindelige dansker.

Den spæde begyndelse

Vindø Teglværk blev grundlagt i 1851 af købmand Nikolaj E. Brasch på et sted ved Hobro havn, hvor der allerede tidligere

havde ligget et teglværk. Brasch ansatte i en årrække fra 1853 til 1868 teglbrændere fra fyrstedømmet Lippe, hvor man havde specialiserede sig i teglproduktion. Stinesminde Teglværk blev grundlagt i 1854 af teglbrænder Christian Køster. Det blev anlagt ved en gård, hvor landbrugsproduktionen fortsatte indtil omkring 1900.

Tysk teknologi vinder frem

Både Vindø og Stinesminde brændte stenene i kammerovne, som var en simpel ovntype, hvor stenene blev brændt i ét læs ad gangen. Bagefter blev de udskibet fra private skibsbroer. Fra midten af 1800-tallet gennemgik danske teglværker en teknologisk udvikling, der gjorde dem meget mere produktive. En af de største ændringer var ringovnen, der blev opfundet i Tyskland i 1858, og som kom til Danmark i 1866. Ringovnen bestod af flere separate kamre placeret i en ring omkring en brændzone. Man kunne dermed have flere brændinger i gang samtidig, og produktionskapaciteten blev markant højere end før.

I 1900 fandtes der 122 ringovne på landets daværende ca. 700 teglværker, og ovnen havde dermed spredt sig fra de store værker til de mellemstore. Ringovnen nåede også til Vindø og Stinesminde. På Vindø Teglværk fik man en ringovn senest i 1888, og Stinesminde Teglværk fik den i 1893. Det var en stor investering at etablere en ringovn, og det må betyde, at de har haft en tilstrækkelig stor omsætning. På det tidspunkt havde begge de to

Udateret foto af Stinesminde Teglværk. Bemærk ringovnen med skorstenen i midten og lergraven bagved værket.

teglværker skiftet ejere. Gårdejer Therkel Hollesen købte i 1893 Stinesminde Teglværk og opførte i den forbindelse ringovnen. Kaptajn Frederik Tretow-Loof overtog Vindø Teglværk i 1884, da hans svigerfar Brasch døde. Ringovnen på Vindø var en særlig slags ringovn, en såkaldt zigzag-ovn, som var den første af sin slags i Danmark, og i 1890'erne fik værket en større ringovn.

Vindø Teglværk fotograferet i 1890'erne med den store, nye ringovn med skorsten, skorstenene til kalkovne, maskinhus op mod skoven, privat – og funktionærboliger i midten og arbejderboliger i forgrunden.

Svindel og humbug

Vindø Teglværk var et moderne og veldrevet værk under Tretow-Loof, men da han døde i 1913, gik værket svære tider i møde. Arvingerne solgte det i 1918 til A/S Nordisk Bygningsmaterielkompagni Træskibsbyggeri, der tog navneforandring til A/S Vindø Teglværk. Selskabet udvidede aktiekapitalen kraftigt for at kunne drive både teglværk, kalkværk, skibsværft og savværk. Aktierne blev solgt, og projektet kunne gå i gang. Det viste sig desværre at være luftkasteller. I 1919 blev det afsløret, at den administrerende direktør Axel Johansson havde købt ubrugeligt maskineri og træ. Dele af kapitalen var simpelthen forsvundet, og det var Johansson pludselig også. Det førte til, at bestyrelsen gik af, og en ny bestyrelse måtte sælge virksomheden for en slik til et nyt aktieselskab i 1920.

I 1946 købte ingeniør Poul Rømsgaard Vindø Teglværk, der på det tidspunkt var nedslidt. I de første år foretog Rømsgaard

kun nødvendige investeringer og moderniseringer på værket, der havde 35 ansatte. Det ændrede sig fra 1960'erne, hvor store moderniseringer forvandlede værket til en moderne industriproduktion. I 1964 købte Rømsgaard en tunnelovn som afløser for ringovnen. Den første tunnelovn kom til Danmark omkring 1960 og krævede mindre arbejdskraft, fordi stenene roterede forbi en stationær brændzone.

I slutningen af 1960'erne slap leret ved værket op, og man hentede ler ved Skals i stedet. Moderniseringen fortsatte, da Poul Rømsgaards søn, Jan Rømsgaard, overtog i 1970'erne. Han drev teglværket indtil 2007, hvor han solgte det til Pipers Teglværker A/S.

Lukningen af Stinesminde Teglværk

Therkel Hollesen solgte Stinesminde Teglværk i 1911 til aktieselskabet De Forenede Østjydske Teglværker, som også inkluderede Visborg Teglværk og Revsbæk Teglværk. Hollesen indtrådte i selskabets bestyrelse. På det tidspunkt var der krisetider på danske teglværker på grund af konkurrence fra nye byggematerialer og overkapacitet i branchen. Svaret på krisen blev for nogen værker at slå sig sammen i aktieselskaber.

I 1923 solgte A/S De Østjydske Teglværker Stinesminde Teglværk til Anders Andersen, der omdannede det til A/S Stinesminde Teglværk. Han havde siddet i førstnævnte selskabs bestyrelse siden 1919. Han etablerede i 1930 A/S Hadsund Teglværk, og i 1949 blev de to teglværker sammenlagt i A/S De Forenede Østjydske Teglværker A. Andersen og sønner. På det tidspunkt havde Stinesminde Teglværk 11 ansatte.

Værket lukkede i slutningen af 1950'erne, formentlig fordi leret bagved værket slap op. Lukningen er en typisk historie for dansk teglværksindustri, som gennemgik flere kriser, og hvor kun de store og mest omstillingsparate teglværker overlevede.